

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ
ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο
ΚΕΜΠΑΘ
Αριθμός Άδειας
2717

ΕΛΤΑ
Hellenic Post

Σύλλογος των Απανταχού Μαραθοκαμπτών
Γ' Σεπτεμβρίου 18, Αθήνα 104 32

ΚΩΔΙΚΟΣ : 015378

Φ τ ε ρ ι ά ς

Τριμηνιαίο περιοδικό των Απανταχού Μαραθοκαμπτών

Η πλατεία της Λούγκας με τη βρύση το 1965.

Αθήνα, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2013, τεύχος 58

Ανακοινώσεις

Με το τεύχος αυτό η νέα συντακτική επιτροπή επιχειρεί να ανανεώσει το περιοδικό σε δύσκολους καιρούς. Η πρώτη ανταπόκριση ήταν θερμή, κάποια κείμενα δεν χώρεσαν και φυσικά θα δημοσιευθούν στο επόμενο τεύχος. Θέλουμε και οι νέοι να εκφραστούν στα θέματα που τους απασχολούν, το περιοδικό είναι ανοιχτό. Σας θυμίζουμε τους βασικούς κανόνες του Φτεριά. Δεκτά γίνονται κείμενα μόνο αν είναι σε ηλεκτρονική μορφή και οι φωτογραφίες ψηφιοποιημένες. Τα κείμενα δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις τρεις σελίδες, ενώ όλα τίθενται στην κρίση της συντακτικής επιτροπής.

Ευχαριστούμε θερμά τα εξής μέλη που συνέδραμαν στο κόστος έκδοσης του περιοδικού:

Δημήτριος Κατσίκας 35 ευρώ
Νίκη Γρηγορίου 15 ευρώ
Ντίνος Σταύρου 50 ευρώ
Αργυρώ Χρυσή 20 ευρώ
Αθανάσιος Λεκάτης (Άργος) 50 ευρώ
Νίκη Ταλιαδούρου 20 ευρώ
Νίκος Ελένης 50 ευρώ
Μαρία Δηλανά 50 ευρώ
Ευαγγελία Παρασάκη 20 ευρώ
Νίκος Χατζίνης 20 ευρώ
Αλεξία Τσαλαπατάνη 50 ευρώ
Ρένα Βολακάκη 50 ευρώ

Από το ληξιαρχείο Μαραθοκάμπου μας στάλθηκε ο εξής κατάλογος αποβιωσάντων. Ο Σύλλογος απευθύνει τα θερμά συλλυπητήριά του στους οικείους τους:

24/6/13 Έλλη Καρμανιώλου του Ασλάνη
27/6/13 Καλλιόπη Κιάσσου του Αλεξίου
19/7/13 Μαριγώ Ρήνα του Χριστόδουλου
27/7/13 Εμμανουήλ Χατζηγρηγορίου του Σταύρου
27/8/13 Βασίλειος Μένεγας του Ιωάννη
13/9/13 Γεώργιος Κυπραίου του Οδυσσέα

Στις 23/9/13 έφυγε από κοντά μας η Πιπίτσα Αρετούλη, παλιό μέλος του συλλόγου, παρούσα σε όλες τις εκδηλώσεις μας. Το Δ. Σ. του συλλόγου εκφράζει τα θερμά συλλυπητήρια στα παιδιά της Ουρανία και Θανάση.

Εκδρομή στα Καλάβρυτα στις 13 Οκτωβρίου 2013

Συγκέντρωση στις 8 το πρωί και αναχώρηση για να φτάσουμε μετά από περίπου δύο ώρες στην Ακράτα,

όπου θα έχουμε στάση για ξεκούραση και καφέ. Στη συνέχεια στις 11.15 θα αναχωρήσουμε για Διακοφτό. Εκεί θα έχουμε τη μοναδική ευκαιρία να επιβιβαστούμε στον περίφημο οδοντωτό σιδηρόδρομο, ο οποίος θα αναχωρήσει στις 12.33. Ακολουθώντας τα χνάρια του Βουραϊκού ποταμού και περνώντας γέφυρες και σήραγγες, ατενίζοντας μιας απaráμιλλης ομορφιάς διαδρομή, θα φτάσουμε σε μία ώρα στα Καλάβρυτα. Ελεύθερος χρόνος για περίπατο και φαγητό σε παραδοσιακό εστιατόριο. Αργά το μεσημέρι στις 5 αναχώρηση για Αθήνα.

Τιμή ανά άτομο 15 ευρώ, δεν περιλαμβάνεται το εισιτήριο του τρένου αξίας 9,50 ευρώ το άτομο για ένα δρομολόγιο, το οποίο είναι προαιρετικό, όσοι θέλουν μπορούν να ανέβουν με το πούλμαν. Παρακαλούμε δηλώστε έγκαιρα τη συμμετοχή σας στα μέλη μας: Αγγέλα Χατζίνη: 210.94.16.387 και 6973635590. Αργύρης Νίνος: τηλ. 210.43.13.430 και 6944611863, Νίκος Σαρρηγιάννης: τηλ. 210.43.200.18. Στέλιος Τσιπελίκης τηλ. 210 4318807, 6976782695.

Συνδρομή Φτεριά

Στο τεύχος του Οκτωβρίου, που είναι το τελευταίο του χρόνου, υπάρχει μία ταχυδρομική επιταγή για τη συνδρομή σας. Ευχαριστούμε.

Έγινε με μεγάλη επιτυχία ο καλοκαιρινός χορός του Συλλόγου στις 14 Αυγούστου στον Κάμπο, στην ταβέρνα του Μάριου Ταλιαδούρου. Η συμμετοχή του κόσμου ήταν μεγάλη, μας τίμησαν με την παρουσία του 230 άτομα. Τους ευχαριστούμε όλους και ευχόμαστε του χρόνου να είμαστε ακόμα περισσότεροι.

Φτεριάς

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου
των Απανταχού Μαραθοκαμπιτών
Αθήνα, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2013, τεύχος 58

Ιδιοκτήτης:

Σύλλογος των Απανταχού Μαραθοκαμπιτών,
Γ' Σεπτεμβρίου 18, Αθήνα 10432,
email: info@fterias.gr ιστοσελίδα: www.fterias.gr

Συντακτική επιτροπή:

Αγγέλα Χατζίνη, Χρυσούλα Κώνστα,
Μαρούλα Κάρλα, Μανόλης Βουρλιώτης

Τυπογραφείο:

ΑΦΟΙ ΖΟΥΜΠΟΥΛΗ Ο.Ε. - Γερανίου 7 - Τηλ. 210.52.38.107

Ο Σύλλογός μας

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου που προέκυψε από τις εκλογές της 31/3/2013 τροποποιήθηκε ως προς τη σύνθεσή του και η σημερινή του μορφή είναι η εξής:

Πρόεδρος: Αγγέλα Χατζίνη.

Α Αντιπρόεδρος: Αγγελική Δηλανά-Δερτούζου.

Β Αντιπρόεδρος: Στέλιος Τσιπελίκης.

Γενική Γραμματέας: Χρυσούλα Κώνστα.

Αναπληρωτής Γραμματέας: Κατερίνα Ψωμά.

Ταμίας: Αργύρης Νίνος.

Έφορος Δημοσίων Σχέσεων: Νίκος Σαρρηγιάννης.

Σε λίγους μήνες στις 15 Φεβρουαρίου 2014 ο Σύλλογος κλείνει τα 30 χρόνια από την ίδρυσή του. Βρισκόμαστε σε ένα σημείο καμπής. Είναι πολλά τα χρόνια, όπου πολλοί άνθρωποι δυστυχώς έφυγαν από τη ζωή, άλλοι έφυγαν από την Αθήνα και άλλοι για προσωπικούς λόγους έφυγαν από το Σύλλογο.

Ο Σύλλογος είναι ένας ζωντανός οργανισμός που παράγει έργο. Προσπαθεί να βοηθήσει οικονομικά και ηθικά και το χωριό μας και την παροικία της Αθήνας και γενικώς τους απανταχού Μαραθοκαμπίτες.

Είναι πολλά αυτά που έχει προσφέρει όλα αυτά τα χρόνια, σε άλλο τεύχος θα αναφερθεί αναλυτικά όλο το έργο του Συλλόγου των 30 χρόνων. Γι' αυτό πρέπει να τον στηρίξουμε όλοι. Στόχος μας η επαναδραστηριοποίηση όλων των μελών και πολύ περισσότερο αυτών που για διάφορους λόγους είχαν απομακρυνθεί από το Σύλλογο.

Επίσης περιμένουμε την νεολαία όχι μόνο να μας στηρίξει με την παρουσία τους, αλλά και με ουσιαστική βοήθεια. Ο Σύλλογος δεν είναι μόνο το Δ.Σ. όσο αφορά την υλοποίηση των δράσεών μας. Μπορεί να είναι και πολλά από τα μέλη του Συλλόγου που έχουν χρόνο και θέλουν να μας βοηθήσουν. Περιμένουμε τους νέους να έρθουν κοντά μας. Αυτοί είναι το μέλλον του Συλλόγου. Επίσης περιμένουμε προτάσεις τους, καθώς και κείμενά τους, γιατί θέλουμε μέσα στο Φτεριά να αποκτήσουν το δικό τους «βήμα» έκφρασης. Ξεκινάμε από αυτό το τεύχος να δημοσιεύουμε απόψεις μελών, χωρίς παρεμβάσεις ή λογοκρισία εκ μέρους μας. Κάθε κείμενο που θα δημοσιεύεται θα εκφράζει μόνο τις απόψεις του συντάκτη του και θα κινείται στα όρια της ευπρέπειας.

Ο Σύλλογός μας απέκτησε ιστοσελίδα (www.fterias.gr), e-mail (info@fterias.gr) και facebook (Σύλλογος Απανταχού Μαραθοκαμπιτών Σάμου). Μπαίνοντας σε αυτά θα ενημερώνεστε για όλα τα νέα και της δράσεις του Συλλόγου. Επίσης υπάρχουν πολλές φωτογραφίες για να βλέπετε και να αναπολείτε όχι μόνο το πανέμορφο χωριό μας όπου η πανοραμική του θέση, τα σοκάκια του, οι καμάρες του και οι παραλίες του είναι μοναδικές, αλλά και για παλιούς σημαντικούς ανθρώπους, άγνωστους στη νέα γενιά, που άφησαν την σφραγίδα τους με το έργο τους. Ακόμα σε λίγο θα μπορείτε να διαβάσετε το Φτεριά και ηλεκτρονικά μπαίνοντας στην ιστοσελίδα μας. Ο Φτεριάς θα συνεχίσει

να βγαίνει και σε έντυπη μορφή με νέα συντακτική επιτροπή.

Όλοι εμείς στο νέο Διοικητικό Συμβούλιο θα προσπαθήσουμε να δουλέψουμε αρκετά και να δώσουμε όσο μπορούμε τη δύναμη και τη λάμψη που αρμόζει σε αυτό τον ιστορικό Σύλλογο. Οι καιροί είναι δύσκολοι για όλους μας. Αυτό όμως ας μας ενώσει για το καλό του Συλλόγου.

Η πρόεδρος Αγγέλα Χατζίνη

☆☆☆

Επιτέλους ...και ένας γάμος.....

Ένας υπέροχος γάμος που απογείωσε το Μαραθόκαμπο. Μια υπέροχη οικογένεια του Κώστα και της Φωφώς Κιάσσου που λατρεύει το Μαραθόκαμπο και όλη την περιοχή, αποφάσισε και διάλεξε να παντρεύει την μοναχοκόρη τους την όμορφη Κατερίνα στο χωριό μας, στην εκκλησία του Προφήτη Ηλία. Τους ευχαριστούμε όλοι, γιατί για φέτος ήταν η καλύτερη διαφήμιση για το χωριό μας και για όλη την Σάμο. Ήταν μία μεγάλη προσφορά στον τόπο μας.

Έφεραν πολύ κόσμο από την Αθήνα και τίμησαν με την πρόσκλησή τους τους Μαραθοκαμπίτες. Δούλεψαν πολλοί άνθρωποι όλων των επαγγελματιών και για μια εβδομάδα ήταν το γεγονός.....

Θα μπορούσε ο γάμος αυτός να γίνει οπουδήποτε αλλού. Διάλεξαν όμως τη Σάμο και το Μαραθόκαμπο και τον έκαναν με το καλύτερο τρόπο, τηρώντας τα ήθη και τα έθιμα. Μας θύμισαν πράγματα τα οποία, τα είχαμε ξεχάσει και τα είχαμε ίσως απορρίψει.

Μακάρι ο καθένας μας να αγαπά και να τιμά τον τόπο του όπως έκανε και η συγκεκριμένη οικογένεια. Τότε πολλά μπορούν να αλλάξουν, σε αυτόν το τόσο όμορφο και ευλογημένο τόπο, που μας γέννησε, και μας μεγάλωσε.

Τους ευχόμαστε από καρδιάς

Να ζήσουν και να ευτυχίσουν στη ζωή τους.

Με την ευκαιρία της νέας σχολικής χρονιάς

Μια παλιά δασκάλα σε ένα συγκλονιστικό κείμενο γράφει: «Είμαι ένας άνθρωπος που επέζησε από στρατόπεδο συγκέντρωσης. Τα μάτια μου είδαν πράγματα που δεν έπρεπε να τα δει μάτι ανθρώπου. Θαλάμους αερίων κατασκευασμένους από σπουδαίους μηχανικούς. Παιδιά δηλητηριασμένα από μορφωμένους γιατρούς. Γυναίκες και μωρά να πυροβολούνται και να σκοτώνονται από καθηγητές Γυμνασίου και Πανεπιστημίου. Γι' αυτό είμαι επιφυλακτική απέναντι στη «μόρφωση». Η παράκληση μου είναι : Βοηθήστε τους μαθητές σας να είναι πρώτα άνθρωποι. Δεν πρέπει ποτέ οι προσπάθειες σας να παράγουν μορφωμένα τέρατα, ειδικευμένους ψυχοπαθείς, εκπαιδευμένους κακούργους. Η ανάγνωση και η γραφή, η ορθογραφία, η ιστορία, η αριθμητική, είναι σημαντικά μόνο αν χρησιμεύουν για να γίνουν οι μαθητές μας άνθρωποι. Αλλιώς...».

Μανόλης Αθανασίου

Σχόλια για την ενδιαφέρουσα εποχή μας και το σύλλογο Μαραθοκαμπιτών

Αγαπητοί Συγκωριανοί,

Φαίνεται πως ο Σύλλογος Μαραθοκαμπιτών προ-σπαθεί να βγει από ένα τέλμα ετών, στο οποίο το οδή-γησαν άστοχες ενέργειες των διοικήσεών του. Στα πλαίσια αυτά, καταθέτω μία ελάχιστη προσωπική συμ-βολή.

Πραγματικά όλο το προηγούμενο διάστημα ο Σύλλο-γος αποτέλεσε φυτώριο αντιλήψεων αρχομανίας, ου-σιαστικά αποδιώχνοντας τα πλέον δραστήρια και κοι-νωνικά ευαίσθητα μέλη του, περιθωριοποιήθηκε και απώλεσε τα βασικά χαρακτηριστικά του ως συλλογι-κότητας. Το περιοδικό του, ο Φτεριάς, μετατράπη-κε σε βήμα απόψεων και αντιλήψεων άλλων εποχών, εμποτισμένων από ένα ιδιότυπα αντιεπιστημονικό γε-ροντοκορισμό. Προγονοπληξία, καζοκαρούμενες ανα-μνήσεις, αμφιλεγόμενες επιστημονικές πραγματείες, βερμπλισμός, απόσταση από την κοινωνική πραγμα-τικότητα: «όσο η πραγματικότητα απέχει από τις ...βα-θυστοχαστες αναλύσεις μας, τόσο το χειρότερο για την πραγματικότητα». Καμία νεωτερικότητα, καμία φρεσκάδα στη θεματολογία, ανυπαρξία φαντασίας, συντηρητική αναδίπλωση στη θεματολογία, τα ίδια και τα ίδια σε ένα κοινωνικό περιβάλλον που έχει αισθητά διαφοροποιηθεί στο έδαφος των πολιτικών των Μνη-μονίων και της κοινωνικής καταστροφής που αυτά επι-φέρουν. Άλλα πράγματα περίμεναν οι συγκωριανοί να διαβάσουν και άλλα έβλεπαν.

Ο «Σύλλογος Μαραθοκαμπιτών» συνολικά φαντάζει «γερασμένος», μακριά από τις πραγματικές καθημερι-νές ανησυχίες και απαιτήσεις των μελών του.

Είναι καιρός για μία ειλικρινή αυτοκριτική, ΟΛΩΝ ΜΑΣ, για τη σημερινή εικόνα του Συλλόγου. Δεν θα στηθούν γκιλοτίνες και ικρίωματα, ας μην ανησυχούν κάποιοι. Η αναγνώριση των ευθυνών και η ειλικρινής προσπάθεια να αλλάξουν τα πράγματα μαρτυρά μεγα-λείο και είναι ακριβώς αυτό που χρειάζεται και ο δι-κός μας Σύλλογος.

Μην ξεχνάμε ότι όλα τα αντίστοιχα παραδείγματα συλλογικότητας, φαλκιδευμένα από τη γέννησή τους με αρνητικά χαρακτηριστικά στα οποία δεν θα επεκτα-θώ, αντιμετωπίζουν παρόμοια κρίση, ιδιαίτερα στις μέ-ρες μας όπου τα Μνημόνια επιτίθενται σε ό,τι κινείται, αντιστέκεται και διαλέγεται. Και ο Σύλλογός μας μπο-ρεί να γίνει βήμα ουσιαστικού διαλόγου για τα «κακώς κείμενα» της κοινωνικής πραγματικότητας που όλοι μας βιώνουμε και όχι να προσπαθεί να εξωραΐσει κα-ταστάσεις ως να μη συμβαίνει τίποτα, κρύβοντας τα προβλήματα κάτω από το χαλί.

Στους χαλεπούς καιρούς μας οι Σύλλογοι σαν το δικό μας έχουν – κατά την ταπεινή μου γνώμη – ένα

και μοναδικό δρόμο να βαδίσουν: αυτόν της αλληλέν-γυας συλλογικότητας, της πραγματικής στροφής στο συντοπίτη – μέλος και τα προβλήματά του, της σύ-μπραξης με άλλους συλλόγους και συλλογικότητες, της αλληλέγγυας οικονομίας, της κοινωνικής ευαισθη-σίας, της ανθρωποκεντρικότητας. Με δράσεις πολιτι-στικής αναγέννησης και αναβάθμισης, ενίσχυσης (και οικονομικής) των πλέον αδυνάτων, αλληλεγγύης με τους κοινωνικά αποκλεισμένους (χωρίς να είναι απα-ραίτητα μέλη του), συμμετοχής σε συλλογικά επιχει-ρήματα ανοικτά στην κοινωνία (π.χ. εκμετάλλευση του γεγονότος της ανοικτής ΕΡΤ κλπ.), ουσιαστικών συ-ζητήσεων για τα καθημερινά προβλήματα (π.χ. υγεία, παιδεία, κοινωνική ασφάλιση, εγκατάλειψη υπαίθρου, αποβιομηκάνιση κλπ.) και αντιπαραθέσεων με τις πο-λιτικές που τα γεννούν. Ας μην ανησυχούν κάποιοι, δεν είναι στις προθέσεις μου η μετατροπή του Συλλό-γου σε ένα ανούσιο «πολιτικό καφενείο» παράλληλων μονολόγων των λογής – λογής «στημένων» κομματα-ρχών που θα επιδιώκουν να «περάσουν γραμμή»... Τα είδαμε τα ...καζάντια όλων αυτών, την ξύλινη γλώσ-σα τους, την απομάκρυνσή τους από την κοινωνία με την εξυπηρέτηση ιδιοτελών συμφερόντων και προσω-πικών διαδρομών. Τη μετατροπή τους σε άβουλους χειροκροτητές της Τρόικας (εσωτερικού και εξωτε-ρικού), σε «δειλούς και άβουλους» οπαδούς αντικοι-νωνικών συμπεριφορών του τύπου «όλοι μαζί τα φά-γανε», σύγχρονοι «Μαυρογιαλούροι» που περιμένουν «τάχα κάποιο θαύμα»...

Συγκωριανοί και Συντοπίτες,

Τα είδωλα γκρεμίστηκαν, θαυματοποιοί και μάγοι δεν υπάρχουν, κίνσορες και θεράποντες μας ...άφη-σαν χρόνους. Στα δικά μας χέρια και τα δικά μας μυα-λά βρίσκεται το μέλλον, το μέλλον των παιδιών μας. Ας σηκωθούμε – ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ, πια !!! – από τον καναπέ, για να μπορούμε να ατενίσουμε με αισιοδοξία τη νέα εποχή. Ο δρόμος είναι δύσβατος και γεμάτος παγίδες και αγκάθια, ωστόσο είναι και ο μοναδικός που έχου-με να βαδίσουμε. Για να μπορούμε αύριο, στις απα-ραίτητες ανατροπές που έχει ανάγκη η εποχή μας, να κοιτάμε με σιγουριά και χαμόγελο αυτοπεποίθησης τα παιδιά μας λέγοντάς τους με καμάρι: «Ήμουν κι εγώ εκεί».

Άκουσε, φίλε, είτε σ' αρέσει είτε όχι
σαν δεν μπορείς να αγωνιστείς
σκύψε το κεφάλι
και ετοιμάσου να πεθάνεις...

Μπέρτολντ Μπρεχτ

Έλσα Χίου

Ο Όρμος των ξύλινων αγγέλων

Στη Σάμο την υδρυλή και πευκόεσσα, το ψαροχώρι μας ο Όρμος ήταν βασίλειο των ταρσανάδων, ως τη δεκαετία του 70. Η ξυλοναυπηγική τέχνη, στενά συνδεδεμένη με ναυμαχίες, πειρατείες, και ποντοπόρα ταξίδια εμπορικών ανταλλαγών και πολιτισμικών μεταγίσεων, είναι αλληλένδετη με τις εκάστοτε ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες.

Η παραδοσιακή ναυπηγική, πληρούσε δύο μεγάλες ανάγκες. Την ανάγκη του ψωμιού, και την λαχτά-

γαστοι, σαν τα απελέκτα ξύλα της δουλειάς τους. Απλοϊκοί, σκληροτράχηλοι, και προληπτικοί. Υπήρξαν όμως μερακλήδες. Το μεγαλείο της ασπούδαχτης τέχνης τους και η εσωτερική δημιουργική τους ανάγκη, τους μεταμόρφωνε, δίνοντας καλλιτεχνική υπόσταση στην πηγαία αισθητική τους. Οι ταρσανάδες ήταν τα καταφύγια ενός εργατικού λαού, που από ήλιο σε ήλιο, μοχλούσε για ένα φτωχό μεροκάματο και μια λιτοδίαιτη ζωή, που ξοδεύονταν ανάμεσα στη θάλασσα

και τα βουνά της ναυπηγίστηνης τραχείας πεύκης του νησιού. Στους ταρσανάδες, ένα μελισσολόι ανθρώπων, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, ιδροκοπούσαν για την επιβίωση, διαμορφώνοντας παράλληλα την οικονομία, και την τοπική ιστορία των πλόων. Οι γυναίκες κατέχουν σεβαστή θέση σ' αυτή την ιστορία, γι' αυτό, και η επιμέρους έρευνα που ακολουθεί, αναφέρεται στη συμμετοχή τους, έτσι όπως αναδύ-

Η καθέλκυση του περάματος Αγία Παρασκευή των αδελφών Δηλανά το 1936

ρα της καταξίωσης, μέσα απ' την καλλιτεχνία του ξύλινου σκάφους. Το μεράκι να μη βγει τίποτα στραβό ή χοντροκομμένο απ' τα χέρια των μαστόρων, τους έκανε να κρίνουν αυστηρά την κάθε λεπτομέρεια. Κι είχαν εφεύρει τις πιο εύστοχες ονομασίες, για να χαρακτηρίσουν τις ατέλειες κάποιου σκαριού. Αυτό, είναι αμπάσο, ή γρουνομούρικο, ή κουκουβάνια. Αυτό, χοντροκόλικο, ή κολοβό. Εκείνο, σαν πετεινάρι, το άλλο σφηνομούρικο, τραμπάκουλο, ή μπαντές. Ψηλοζωμένο, κι άχαρο. Άλλο πάλι, το 'βρισκαν στρωσάδο, σκέτη σανιδόπλακα, κορίτα, χαμπλόκολο. Άλλο ήταν σαν αραμπάς, κακουβέσλου, μπαουλάς, παλιοσκαφίδα, ή σαν βαρθακούλα που γυαλεύει. Συνήθως όμως, τα σκαριά, ήταν αγγελοκάμωτα. Βγαίνανε απ' τη συμπίεση της λαϊκής τεχνογνωσίας, με το μεράκι και το ταλέντο του πρωτομάστορα.

Οι караβομαραγκοί, ήταν άνθρωποι απλοί. Ακατέρ-

εται μέσα από παλιές φωτογραφίες και προφορικές μαρτυρίες.

Η Μαριγώ, η Μαρία, η Αθηνά, η Παγώνα, η Αγγελική, η Δήμητρα, η Ειρήνη, η Μακούλα, η Κωσταντία, η Κυρανιώ, η Αργυρώ, η Αριστέα, η Ευγενία, η Γραμματική, η Σταματίνα, η Καλλιόπη. Συγγένισσες των μαστόρων, κι άλλες πολλές άξιες γυναίκες αποτελούσαν ένα βοηθητικό ανεπίσημο εργατικό δυναμικό των ταρσανάδων. Το νήμα της βαμβατσόλας που χρησιμοποιούσαν στο καλαφάτισμα των αρμών, στρίβονταν από γυναίκες δάκτυλα. Την πίσσα που έβραζε για την επάλειψη των βρεχάμενων του σκαριού, την ανακάτευαν γυναίκες. Αυτές επίσης έφτιαχναν το βυσοσινόχρωμο βάμμα του σταφνίσματος, βράζοντας τον πίτυκα, τα κομμάτια δηλαδή του πευκοφλοιού, πριν τη χρήση του βιομηχανικού μίνιου. Κάποιες κουβαλούσαν στη θάλασσα τα ελαφρά μαδέρια του πετσώματος και τις ρίγλες

των ζωναριών του σκαριού, που έμεναν δεμένα μέσα στο νερό για να εμποτιστούν και να λυγίζουν. Υπάρχει επίσης η μαρτυρία του Μαστρογιάννη Χατζηδημητρίου, από την Καστανιά, για γυναίκες που δούλευαν στα πριόνια, τους λεγόμενους καταρράχτες, με τις κάθετες πριονοκορδέλλες, που χρησιμοποιούσαν πριν τα μηχανοκίνητα πριονιστήρια. Κάποιες επίσης ήταν άριστες μαστόρισσες στο ράψιμο των караβόπανων και στο αρμάτωμα των πανιών της ιστιοφορίας. Είναι καταπληκτική η μαρτυρία της υπέργηρης τότε, κυρά- Μαρίας Κυαμέτη και οι πληροφορίες της για την παρουσία γυναικών στα πευκοδάση, όπου εκτελούσαν χρέη τσιλιαδόρων, ακολουθώντας τους μαστόρους στη παράνομη κοπή πεύκων σε περιπτώσεις που δεν επαρκούσε το συμφωνημένο κεφάλαιο για τη νόμιμη αγορά ξυλείας. Οι γυναίκες επίσης ακολουθούσαν τους άντρες τους στις μετακινήσεις τους σε άλλους ταρσανάδες, ταξιδεύοντας μαζί τους ως τα ναυπηγεία της Ικαρίας της Σύρου και αλλού, όταν σκαρώνονταν μεγάλα καΐκια και υπήρχε ανάγκη επιπλέον μαστόρων. Στη προσωρινή τους εγκατάσταση οι γυναίκες στήριζαν τον μόχθο των караβομαραγκών, υπεύθυνες για το φαγητό τους, την περιποίησή τους, βοηθώντας όπου υπήρχε ανάγκη, όπως ήξεραν πολύ καλά να κάνουν μέσα και έξω απ' τις εγκαταστάσεις των ναυπηγείων. Και φυσικά, οι γυναίκες ήταν τα νοερά μοντέλα των ξυλοναυπηγών εκείνων, που είχαν το ταλέντο της ξυλογλυπτικής, και καλλιτεχνούσαν στα ακρόπρωρα ωραίες κόρες και μυθικές γοργόνες. Η αισθητική των αρμονικών γραμμών του σκάφους ήταν μια απ' τις μεγάλες έγνοιες του πρωτομάστορα, που όφειλε την ώρα της δημιουργίας του, πάνω στη σάλα της χάραξης και του σχεδιασμού, ν' αφήνει το βλέμμα του που και που προς τον δρόμο, στο πέραςμα ωραίων γυναικών. Όταν απ' τα χέρια κάποιου καλού πρωτομάστορα έτυχε να βγει ένα ασουλούπωτο χαμηλόκολο σκαρί, γιατί δεν του έφταναν τα ξύλα, και το κουβάριασε στη πρύμη, έγινε μεγάλο σούσουρο στο ταρσανά του Όρμου, επειδή τάχα ο πρωτομάστορας εκείνη την ώρα της κρίσιμης χάραξης, άφησε το βλέμμα του να πέσει στον ευτραφή παινό μιας χοντοκάπουλης κοπέλας. Ύστερα απ' αυτά, δεν θα πρέπει να είναι άλλοι παρά οι ξυλοναυπηγοί, οι γλωσσοπλάστες των συμβολικών επιθέτων που αφορούν γυναίκες. Η νταρντάνα είναι είδος μεγάλου αρματωμένου πειρατικού. Η φρεγάτα, πολεμοστόλιστη ναυαρχίδα του στόλου. Και να μη ξεχνάμε και τη δική μας Μαραθοκαμπίτισσα καπετάνισσα που έδρασε στις ναυμαχίες της Σαμιακής επανάστασης, με το όνομα Γραμματική η Τρεχαντήρα.

Οι πανάξιες γυναίκες των ταρσανάδων γνήσια τέκνα της ναυτοσύνης, μπουγάδιασαν ρούχα μουσκεμένα στον ιδρώτα, γαριασμένα απ' το φούμο την πίσσα και το ρετσινόλαδο, ματωμένα πολλές φορές απ' τα τραύματα των σκεπαρνιών, των μπαλτάδων, και της πριονοκορδέλας. Και πάντα κάποια απ' αυτές την ώρα του μεσημεριανού κολατσιού, κάτω απ' τις σκιές των

σκαριών, θα 'φερνε με προσοχή ιεροτελεστίας ένα αναμμένο κάρβουνο στο θυμιατό ή την άκρη της τσιμπίδας, για ν' ανάψουν οι άντρες του ταρσανά από ένα τσιγάρο, καθώς απαγορεύονταν τα σπέρτα και τα τσακμάκια σ' εκείνον τον εύφλεκτο χώρο, όπου τα αποσίγαρα σβήνονταν μέσα σ' έναν κουβά θαλασσόνερο. Άλλη μαρτυρία θέλει τις γυναίκες των μαστόρων κοντά τους την δύσκολη ώρα της τοποθέτησης του αλμπουρου. Ήταν η ώρα που ο ιδιοκτήτης του σκαριού έπρεπε να πετάξει νομίσματα. Οι πλούσιοι, λίρες, για να του χρυσώσουν τα ταξίδια. Και η θηλυκή παρουσία, σήμαινε τύχη και γονιμότητα. Γι' αυτό και στην καθέλκυση, (γκτήματα), η καπετάνισσα σπάζει στη πλώρη το μπουκάλι με το κρασί της βάφτισης ή κάποια άλλη κοπέλα της οικογένειας. Γι' αυτό και προτιμούνται γυναικεία ονόματα στα σκάφη. Για να είναι καλορίζικα, ν' αντέχουν, και να γεννάνε. Ασπασία, Πελαγία, Ευαγγελίστρια, Κυμοθόη, Πλατυτέρα, Καλή τύχη.

Οι γυναίκες τέλος, είναι αυτές που διέσωσαν τη λαϊκή και λατρευτική παράδοση αιώνων, απ' την αρχαιότητα, όπου τα ξύλινα ομοιώματα πλοίων αφιερώνονταν στα πόδια της Ήρας, ως τις μέρες μας, που τα ασημένα караβάκια κρέμονται στη τραχηλιά της Παναγιάς και τη ζωστήρα του Αι- Νικόλα. Οι γυναίκες διέσωσαν τη προφορική μνήμη της θαλασσινής ιστορίας και του μύθου, πλάθοντας τις νύχτες παραμύθια και τραγούδια του καμηιού και της θαλασσινής περιπέτειας. Το κεφάλαιο της γυναικείας προσφοράς στο προφορικό λόγο του άυλου λαϊκού πολιτισμού είναι τεράστιο και άκρως αποκαλυπτικό της ιδιαιτερότητας του τόπου μας.

Η περιοχή μας, πλούσια σε ναυτική και ναυπηγική παράδοση είναι ένας ευλογημένος τόπος μέσα στη ευρύτερη πολιτισμική πολυμορφία του Αιγαίου. Ο θησαυρός της ναυπηγικής μας παράδοσης είναι πολύ μεγάλος και πολύ σπουδαίος για να χωρέσει στις προθήκες ενός τοπικού μουσείου. Και παραμένει ακόμα ζωντανή σε κάποια μικρά πασίγνωστα ναυπηγεία του τόπου μας. Και πρέπει να την εκλάβουμε σαν μια αξία παρούσα και σύγχρονη που την προχώρησαν οι παππούδες μας, και τώρα προχωράει μαζί μας. Ανάλογα με το πώς αισθάνεται ο καθένας την ιστορία του τόπου του, διαμορφώνει και το όραμά του για το χώρο του, και την εξέλιξη της μικρής πατρίδας που τον γέννησε. Το μέγα ζητούμενο είναι η γνωριμία των νεότερων με όλα αυτά και η πολιτισμική παιδεία. Επειδή η μόνη ελπίδα να επιβιώσει ο σύγχρονος άνθρωπος στον κόσμο του παράλογου και του ανελέητου ανταγωνισμού, είναι η εσώτατη πολιτισμική μας παιδεία, που έχει τις ρίζες της στις αξίες της θαλασσινής ιστορίας και παράδοσης. Κι αν το σχολείο του Όρμου, αλλάζει χρήση, μετατρεπόμενο σε μουσείο μικρών συλλογών εκθεμάτων και αρχαιακού υλικού, δεν θα πρέπει να χάσει τον εκπαιδευτικό του ρόλο στο θέμα της τοπικής μας ιστορίας και της βαθύτερης έρευνας των περασμένων.

Χρυσούλα Κώνστα

Τα καφενεία του χωριού μας

Σε μια προσπάθεια να αναβιώσω παλιές μνήμες και να πάω πίσω 45 χρόνια στον Μαραθόκαμπο των παιδικών και νεανικών μου χρόνων, θα αναφερθώ όσο καλύτερα μπορώ στα πολλά καφενεία του χωριού, τοποθετώντας τα κατά ενορίες.

1) Ενορία Αγίου Αθανασίου (Παρλιαριά)

Το καφενείο του Μουκαζή, αργότερα του Μανώλη Αρετούλη. Αυτό βρισκόταν στην πλατεία της Λάκκας

Στο καφενείο η Καρδιά του Μανώλη Αθανασίου, δεκαετία 1950

και ήταν από τα μεγαλύτερα ίσως του χωριού αφού σ' αυτό και στη μεγάλη του σάλα διοργάνωναν χοροεσπερίδες τα λεγόμενα σουμπάτια και κάθε είδους κοινωνικές εκδηλώσεις, γάμους, βαπτίσεις, προεκλογικές ομιλίες κ.τ.λ.

Η μεγάλη του αυλή το καλοκαίρι γέμιζε από τραπεζάκια και καρέκλες και η μυρωδιά από το ψητό χταποδάκι, την τηγανιτή μαρίδα και την σαρδέλα ανακατεμένη με το εξαίσιο άρωμα του σαμωτικού ούζου σου κέντριζαν τη μύτη αλλά και την όρεξη.

Αξέχαστες εικόνες... Σαν αυτή του γερο-Ποδαρά με τις βράκες το φέσι και τις μουστάκες του, που κοπάνιζε στο μεγάλο πέτρινο γουδί τον καφέ, για τις ανάγκες του καφενείου.

Δίπλα ακριβώς στο καφενείο ήταν και η ψαραγορά του κάτω χωριού. Εκεί έφερναν σε καφάσια και πανέρια τα ολόφρεσκα ψάρια και τα μοσκοπουλούσαν οι ψαράδες, αφού προηγουμένως τα είχε διαλαλήσει ο Τσακιντζής αυτός ο γραφικός, έξυπνος αλλά και καλοσυνάτος άνθρωπος.

Σε απόσταση λίγων μέτρων και πίσω από το περί-

πτερο του Γιώργαρου ήταν το καφενείο του Στέλιου και της Μαρίας Παπαστυλιανού, το οποίο αργότερα έγινε καφέ - ζαχαροπλαστείο του Γιάννη Παπουτσή (Σώμα).

Λίγο παρακάτω το καφενείο-κουρείο του Κώστα Βαλαγκούτη (Τσαγάκι). Θυμάμαι τον ευγενικό μαγαζάτορα, πάντα καθαρό και περιποιημένο και την αεικίνητη γυναίκα του την κ. Αταλάντη που έκανε και χρέη εκκλησιάρχισσας. Εκεί σε αυτό το καφενείο έπινε το καφεδάκι του ο παππούς μου, Γιάννης Γιαγής, πρωί και απόγευμα χειμώνα-καλοκαίρι.

Η κορωνίδα όμως των καφενείων ίσως όλου του χωριού ήταν το καφενείο-κουρείο του Γιάννη Σταμπουλή. Ο κυρ Γιάννης ήταν ένας κοντόχοντρος προγαστωρ, μεσήλικας, με ολοστρόγγυλο κατακόκκινο πρόσωπο, γαλανά μάτια και πλατύ χαμόγελο.

Στο καφενείο αυτό αντιλάουσαν οι ήχοι και οι αμανέδες των λαϊκών σουξέ νυχθημερόν. Όσοι έμεναν απέναντι ή δίπλα υπέφεραν από την ηχορύπανση, αλλά ποτέ δεν έκαναν παράπονα. Ούτε ακόμη και τα ξενοχωρίτικα γυμνασιόπαιδα που έπρεπε να διαβάσουν (εδώ αναφέρω

τον εκ Σκουρέικων καταγόμενο, πασίγνωστο σήμερα μεγάλο ηθοποιό-θιασάρχη, τον αγαπημένο όλων μας Γιάννη Μόρτζο που έμενε απέναντι). Επάνω στη μεγάλη του ξυλόσομπα άχνιζε το χταποδάκι και τα πειράγματα του Σταμπουλή ήταν άνευ προηγουμένου.

Σ' αυτό λοιπόν το καφενείο σύχναζαν κρυφά και απόκρυφα τα γυμνασιόπαιδα (με τα πηλίκια προσεκτικά κρυμμένα στη μασχάλη) και έπιναν το ποτάκι τους συνοδεύοντας το και με τσιγαράκι. Το καφενείο διέθετε και αμπατάρο καταπακτή, που όταν έπεφτε σύρμα, οι μαθητές για να γλυτώσουν τα χαστούκια αλλά και την αποβολή από τον αξέχαστο-πληθωρικό-επιβλητικό αλλά και άριστο καθηγητή Διαμαντή Τριμπντή. Λένε ότι ο Σταμπουλής στο πιο κονδροειδές αστείο του κοπάνιζε φελλό και τον έριχνε στον καφέ των πελατών του με αποτελέσματα... βροντώδη.

Σε λιγότερο από εκατό μέτρα άλλο ένα καφενείο του Μανώλη Βολακάκη (Μανωλακάκι). Ήταν ο καλός αυτός γείτονας, ο πατέρας του τότε αλλά και τώρα φίλου μου Πρόδρομου και γιος της καλοσυνάτης γειτόνισσας της κ. Καλλιόπης.

2) Ενορία Αγίας Παρασκευής

Αλλάζοντας ενορία και πηγαίνοντας προς την Αγία Παρασκευή συναντάμε δυο καφενεία το ένα ακριβώς απέναντι από το άλλο. Αριστερά ο Βράχος του Κώστα Κολλυβά και δεξιά το Κύμα του Ψωμά. Εδώ οι μουσικές που έβγαιναν από τα γραμμόφωνα γίνονταν ένα συνοθύλευμα ακαθόριστων ήχων.

Κάποτε στο καφενείο Κύμα πήγαν να πουν το καφεδάκι τους δυο Γιάννηδες. Ο Γιάννης Παπουτσής (Σώμα) και ο Γιάννης Πατσούλης, και οι δύο επιστήθιοι φίλοι της μητέρας μου. Πριν περάσουν το κατώφλι της πόρτας, έσκυψαν και ανέβασαν τα μπατζάκια τους ως τα γόνατα. Μόλις τους είδε ο Ψωμάς: «Τι διάουλου κάνιτι βρε; Γιατί ανασκουμπωθήκατε; Λουλαθήκατι»;

Και το δαιμόνιο των δυο ετοιμόλογων και χωρατατζήδων Γιάννηδων έδωσε την πληρωμένη απάντηση: «Πώς θα μπορούμε βρε στο κύμα; Θέλεις να γίνουμε μούσκεμα»; Άνεπανάληπτοι χαρακτήρες με ππεράτο χιούμορ και Μαραθοκαμπίτικη σπιρτάδα και ανεμελιά.

Προχωρώντας και απέναντι από την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής συναντούμε το καφενείο του Μανώλη Κυριακού (Γάτου) και στα δέκα μέτρα μακρύτερα το καφενείο του Μελά.

Σ' αυτά τα δυο καφενεία είχα την εντύπωση ότι οι θαμώνες ήταν πιο σοβαροί και μετρημένοι στους τρόπους τους. Ίσως αυτό οφειλόταν στο σεβασμό και λειτουργούσε έτσι το θρησκευτικό συναίσθημα αφού απέναντι τους είχαν τη θαυματουργή Αγία.

Ανηφορίζοντας δυο τρία στενά αριστερά άλλο καφενείο. Του Κώστα Ζορμπά που στεγαζόταν στο ωραίο ισόγειο του παραδοσιακού του σπιτιού.

Στην τρίτη ενορία τη Μητρόπολη σήμερα του Προφήτη Ηλία, και στην περίφημη πάλαι ποτέ πλατεία της Λούγκας υπήρχαν τόσα πολλά καφενεία που γινόταν το αδιαχώρητο.

Επτά στο σύνολο με πρώτο του Μάνταλου να δεσπόζει πάνω από το χαζνέ της περίτεχνης βρύσης, του Καρακωσταντή, του Τσαλαπατάνη, του Σεβαστάκη, του Λεκάτη, του Νικολάκη και λίγο παρακάτω του Νικόλαου Βουλή (Στρογγύλα).

Στο σταθμό και στην ενορία του Αγίου Αντωνίου ήταν το μεγάλο καφενείο του Τριαντάφυλλου που παλιότερα έκανε χρέη κινηματογράφου και θεατρικής σκηνής. Απέναντι το καφενείο του Γρυδάκη και λίγο παρακάτω του Ονούφριου Τσαλαπατάνη.

Στην περιοχή της Αγίας Τριάδας το περίφημο Πρινάρι του Μαλαγάνη, πιο πάνω του Γιάννη Λεωνιδάκη. Κάτω στην γραμμή η ονομαστή Καρυδιά το καφενείο του Πέτρου Ισιδώρου, λίγο παραπέρα του Γιώργου Κολλυβά και του Χατζηναλεξάνδρου.

Στο νοτιοδυτικό μέρος του χωριού στο δρόμο που σήμερα οδηγεί στην σπηλιά του Πυθαγόρα το μεγάλο καφενείο το Αλωνάκι του Κωνσταντίνου. Σ' αυτό κατέληγαν οι κυριακάτικοι πρωινόι και απογευματινοί περίπατοι των Μαραθοκαμπίτων. Εκεί έβλεπες τις κυρίες με τις τσάντες τους, τα ψηλά τους τακούνια, λίγες με καπέλα, και τους άνδρες κουστουμαρισμένους και με τα καπέλα τους. Στη μεγάλη αυλή με την ανεπανάληπτη θέα εκεί που το μάτι σου γεμίζει από Αιγαίο και γαλάζιο, απολαμβάνεις το Γιαλό, το

Το καφενείο του Βάνια στη Λούγκα το 1965

Κάμπο, τη Σαμιοπούλα, τους Σπαθαραίους, τον Πλάτανο και βόρεια το Φτεριά στη σκιά του οποίου απολαμβάναμε γλυκά του κουταλιού και υποβρύχιο με κρύο γάργαρα νερό από την πηγή του Μπλουμέτη.

Είκοσι τρία καφενεία και ίσως διαφεύγουν ακόμα μερικά στον Μαραθόκαμπο των παιδικών μου χρόνων. Σήμερα τρία ή τέσσερα που λειτουργούν με την λιγοστή πελατεία τους μοιάζουν απομεινάρια μιας άλλης εποχής που δεν είναι και πολύ μακρινή. Σήμερα που η απόλυτη ερημιά και μοναξιά βασιλεύει στα αμέτρητα γραφικά μας δρομάκια και που η εγκατάλειψη, σου σφίγγει την καρδιά αναρωτιέσαι...

Είναι αυτός ο Μαραθόκαμπος;

Πού χάθηκε το βουπτό από των παιδιών τις φωνές;

Γιατί ερήμωσαν οι γειτονιές;

Γιατί ερήμωσε το μεγάλο κεφαλοχώρι;

Οι ερωτήσεις πολλές και αν θα πρέπει να δοθούν απαντήσεις ακόμα περισσότερες. Ας προσπαθήσουμε όλοι μαζί, Σύλλογοι-φορείς -διοικούντες. Το χωριό μας και η γη του νησιού μας που σίγουρα εδώ ισχύει η ρήση του Fernand Braudel είναι «το πιο φιλόξενο της υφηνλίου», το χωριό των επαναστατών, των πατριωτών, του καπετάν Σταμάτη, του Πατριάρχη Λαμνανού, το χωριό με τον Κέρκη των κιλίων πηγών πρέπει και επιβάλλεται να ζωντανέψει και να ξαναζήσει σε πείσμα όλων όσων μας θέλουν αδιάφορους, κυνικούς και εγωιστές.

Γραμματική Α. Κάρλα

Το γλωσσικό ιδίωμα της Σάμου

Ο σαμιακός λόγος ανήκει στο βόρειο γλωσσικό ιδίωμα, αν και το νησί γεωγραφικά βρίσκεται στο νότο. Εικάζεται ότι αυτό οφείλεται στον αποικισμό της Σάμου στο τέλος του 16ου αιώνα πολλών νέων κατοίκων από όλα σχεδόν τα ελληνικά διαμερίσματα. Όμως και η άποψη αυτή δεν ερμηνεύει την αποκλειστική παρουσία του βόρειου φωνηεντισμού στο νησί.

Η μελέτη του διαλεκτικού υλικού από το νομό Σάμου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον όχι μόνο από την καθαρά γλωσσική άποψη της περιγραφής, αλλά και από γλωσσογεωγραφική άποψη, διότι στην περιοχή εντοπίζονται βασικές διαφορές όπως α. διαφορετικός επιτοπισμός των εκφωνημάτων και β. χαρακτηριστικές διαφορές λεξιλογίου. Η αναλυτική έρευνα του ιδιώματος θα μπορούσε να δείξει αν μπορεί να γίνει λόγος για ισογλώσσους που διαφοροποιούν ενδοδιαλεκτικά το σαμιακό ιδίωμα. Γενικά, οι κάτοικοι διατηρούν ακόμα ζωντανό τον τοπικό χαρακτήρα της γλώσσας τους και αντιστέκονται στην αλλοτρίωσή της.

Βασικά χαρακτηριστικά του ιδιώματος της Σάμου είναι τα εξής:

ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΑ:

1. Σίγηση του άτονου τελικού /i/: αγκουνάρ', χέρ', γιούλ'.
2. Στένωση του άτονου e και i και του άτονου o σε /u/: πιδί (παιδί), κουρίτσ' (κορίτσι), μένιτι (μένετε).
3. Ουρανική προφορά των συμφώνων λ, ν όταν ακολουθεί /i/ (π.χ. λύκος, Νίκους).
4. Ευφωνικό j, π.χ. οι jαθρώποι, οι j-ώρες, διαζευκτικό jή (= ή)
5. Στους φθόγγους μπ, ντ, γκ δεν ακούγεται το έρρινο στοιχείο και προφέρονται ως μέσα b, d, g.

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ:

Η κλίση των άρθρων έχει ως εξής. Άρσενικό ενικός: ονομ. ου, γεν. τ', αιτιατ. του. Πληθυντ. Ον. οι, γεν. τ'ς, αιτ. τ'ς. Θηλυκό ενικός: η, γεν. τ'ς, αιτ. τ'ν ή d'. Πληθυντ. Ονομ. οι, γεν. τ'ς, αιτιατ. τ'ς. Ουδέτερο ενικός: ονομ. και αιτ. του, γεν. τ'. Πληθυντικός ονομ. και αιτιατ. τα, γεν. τ'ς.

Μερικά ονόματα θηλυκά σε -α, έχουν διπλό πληθυντικό: μάνα, μάνις - μανάδισ, γιαγιά, γιαγές - γιαγιάδισ.

Τα περισσότερα από τα θηλυκά κύρια ονόματα απαντούν σε ουδέτερο γένος: του Βασιλ'κώ, του Γιασ'μιώ, του Δισπ'νιώ, του Μαριώ, του Ρηνιώ, του Χαρικλιώ.

Η προσωπική αντωνυμία εαυτός μου, εαυτός σου εαυτός του απαντά στις μορφές ατός ιμ', ατός σ', ατός τ' και απατός ιμ', απατός σ', απατός τ'.

Η κτητική αντωνυμία δικός μου, δικός σου, δικός του κτλ. παίρνει τη μορφή θ'κός ιμ', θ'κός σ', θ'κός τ' κτλ.

(απονηροποίηση).

Τα παλιά περισπώμενα ρήματα εμφανίζονται με το συνηρημένο τους τύπο: καρτιρώ, προυκουρώ, τραγ'δώ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ:

1. Το αντικείμενο, αν είναι πρωτόκλιτο ουσιαστικό, έχει τη μορφή της ονομαστικής, π.χ. έχουμε αγρουτικοί γιατροί.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ:

Το σαμιακό λεξιλόγιο λόγω της αυτάρκειας σε παραγωγή και της σημαντικής θέσης του σε σχέση με την ασιατική ήπειρο έχει εξαιρετικά σημαντικό λεξιλόγιο. Αναφέρω χαρακτηριστικά τις λέξεις/εκφράσεις: αλικουρδάω (τρέχω), αμπατάρος (αποθηκευτικός χώρος), αμπλά (θείος), ανεγκλαβή (προικοσύμφωνο), αρφανός/ουρφανός (ορφανός), αρώτ'μα (ερώτημα), αχμάκ'ς (χαζός), β'βά (στρογγυλή ναυπηγήσιμη ξυλεία), βοδώνω (τελειώνω), βουλά (φορά), γκαρτσάλουσι σαπάν' σαπάν' (σκαρφάλωσε πάνω), γλιγλί (αδύνατος, λεπτοκαμωμένος), γουίλα (παπούτσια από λάστιχο αυτοκινήτων στην Κατοχή), γρούδα (χαίτη αλόγου), διαγγόνι/ξάγγονο (δισέγγονο), δουνά (εδώ), ζα (ζώα), ζγαρλεύου (ψαχουλεύω), ζούλεια (ζήλεια), ιγ'δαπέρα (εκεί πέρα), καζάρμα (στρατώνας), κακόμα (κακόμοιρε), καργέρνου (πέζω), κλαβανή (καταπακτή), κουκουρέξα (ψευτοενδοιασμοί), κλιπτσές (χειροπέδες), κλιτ'σναράς (αυτός που έχει μακριά και αδύνατα πόδια), μπουμπάς (μπαμπάς), καϊντερμά (προαύλιο σκεπασμένο), κουλτερίμ' (γκολντεμίρι, διαγώνιο σίδερο πίσω από πόρτα για ασφάλεια), λομωμένος (κρυμμένος), παραγιός (βοηθός), τίλας (πώς, στη θέση του είναι), τσάτσα/νενέ (γιαγιά).

Βιβλιογραφία

Νικόλαος Α. Δημητρίου, Λαογραφικά της Σάμου. Λεξικό του Σαμιακού Γλωσσικού Ιδιώματος, επιμ. Έκδ. Α. Ν. Δημητρίου, τ. 6-7, Αθήνα 1993 και 1996

Μενεκράτης Π. Ζαφειρίου, Το Γλωσσικό Ιδίωμα της Σάμου. Φωνητική - Μορφολογία - Τοπωνυμικά - Ονοματολογικά σε εικόνες - Γλωσσάριο με ετυμολογικές παρατηρήσεις, Αθήνα 1995

Επαμεινώνδας Σταματιάδης, Σαμακά, τ. 5, 1889 (μεταγλωττισμένη επαν. Ι. Ζαφείρη - Ι. Σοφούλη 1965).

Νίκος Βαφέας

Τα κινήματα των Γιαγάδων στη Σάμο

Οι Γιαγάδες ήταν τέσσερα αδέρφια από το χωριό Μαραθόκαμπος της Σάμου, γόννοι μιας οικογένειας ενόπλων που ήταν ενταγμένη στον τοπικό κομματικό ανταγωνισμό ήδη από την περίοδο της Σαμακικής Ηγεμονίας. Ουσιαστικά τα τέσσερα αδέρφια κάνουν την εμφάνισή τους στην πολιτική σκηνή της Σάμου λίγο πριν ή κατά τη διάρκεια του κινήματος για την ένωση της Σάμου με την Ελλάδα το 1912-1913. Συμμετέχουν ενεργά στο συγκεκριμένο κίνημα και αμέσως μετά την ένωση εντάσσονται στις τοπικές αστυνομικές αρχές ως βαθμοφόροι. Λίγο μετά έρχονται σε σύγκρουση με την τοπική διοίκηση όταν εφαρμόζεται στη Σάμο ο νόμος περί στρατολογίας. Ο Κώστας Γιαγάς θα καταταχτεί στο στρατό ως απλός οπλίτης, κάτι που ερχόταν σε αντίθεση με τις αρχές ενός παραδοσιακού ενόπλου. Λίγες μέρες μετά θα λιποτακτήσει με άλλους και από τότε οι Γιαγάδες καταφεύγουν στο βουνό.

Το πρώτο επεισόδιο των Γιαγαδικών έχει λοιπόν ως αφετηρία την ομαδική λιποταξία των μαραθοκαμπιτών κληρωτών, ενώ το κύριο χαρακτηριστικό του, το οποίο και το διαφοροποιεί από τα μετέπειτα κινήματα είναι ο γεωγραφικός περιορισμός του στην κλίμακα του χωριού τους. Αφού εγκαταλείψουν το στρατόπεδο στις αρχές του 1914, ο Κώστας Γιαγάς και ο πρώτος του ξάδελφος Κώστας Πήτας θα επιστρέψουν στο Μαραθόκαμπο μαζί με καμιά τριανταριά συντοπίτες τους. Εκεί με την προσχώρηση στο ένοπλο κίνημα του Γιώργου Γιαγά, θα αρχίσουν να περιφέρονται ένοπλοι αμφισβητώντας την κυριαρχία των επίσημων κατασταλτικών μηχανισμών. Έτσι, τον Ιούνιο του 1914 επικηρύσσονται σύμφωνα με το νόμο περί ληστείας και η δράση τους παίρνει τη μορφή μαζικού κινήματος, περιορισμένου στην κλίμακα του χωριού. Τότε έγινε και μία εξέγερση γυναικών στο Μαραθόκαμπο. Γράφει ο διοικητής του τάγματος στο Βαθύ στις 16 Μαΐου 1914:

«Εν τω χωρίω Μαραθόκαμπος συνήλθον εις ταραχώδες συλλαλητήριο αι γυναίκες του χωριού επί κεφαλής έχουσαι την αδελφήν των ληστών αδελφών Γιαγά και ήρχισαν φωνάζουσαι κατά της επιβληθείσης φορολογίας, κατά της στρατολογίας και κατά της εντεύθεν μεταθέσεως των κληρωτών Σαμίων εις 11ην Μεγαρχίαν. Οι εκεί ευρισκόμενοι ανθυπασιπισταί χωροφυ-

λακής μετά πολλού κόπου κατόρθωσαν να διαλύσωσιν την κρατούσαν ταύτην γυναικείαν διαδήλωσιν μάλλον αποτανθέντες εις τους δήθεν εκ περιεργείας θεωμένους το κίνημα άνδρας».

Στις 30 Ιουνίου 1914 θα διαταχθεί ο εκτοπισμός σαράντα κατοίκων του Μαραθοκάμπου συγγενών των Γιαγάδων στη Στερεά Ελλάδα. Η εφαρμογή των βίαιων κατασταλτικών μέτρων της επικύρωσης των Γιαγάδων και του εκτοπισμού των συγγενών τους θα οδηγήσει σε ύφεση την πρώτη εκδήλωση των Γιαγαδικών, όχι όμως και τη δράση των αδελφών.

Ως δεύτερο επεισόδιο των Γιαγαδικών μπορεί να θεωρηθεί η δράση τους το 1916 στο πλαίσιο του Εθνικού Διχασμού όταν γίνονται οι ηγέτες της αντιβενιζελικής παράταξης του νησιού. Στις 19 Σεπτεμβρίου 1916 αποβιβάστηκαν στη Σάμο ο Θεμιστοκλής Σοφούλης και ο Θεόδωρος Πάγκαλος, επικεφαλής σωμάτων χωροφυλακής και στρατιωτικής δύναμης φίλα προσκείμενης στο κίνημα της Εθνικής Άμυνας. Στις 22 Σεπτεμβρίου θα

αποβιβαστεί στη Σάμο ο Ελευθέριος Βενιζέλος, διορίζει στη θέση του Γενικού Διοικητή της Σάμου τον Κωνσταντίνο Μελά, ο οποίος θα καλέσει τον πληθυσμό του νησιού σε εθελοντική στρατολογία, που σε λίγο θα μετατραπεί σε υποχρεωτική. Αυτή θα διεξαχθεί σε συνθήκες κρατικής τρομοκρατίας και θα έχει ως αποτέλεσμα ένα κύμα μαζικών λιποταξιών των κληρωτών, οι οποίοι θα βγουν στο βουνό και θα συναντήσουν τους Γιαγάδες στην έδρα τους στο χωριό Κοσμοδαίοι.

Στις αρχές Ιανουαρίου 1917 οι Κοσμοδαίοι θα περικυκλωθούν από μεγάλη δύναμη στρατού και χωροφυλακής και θα ακολουθήσει σφοδρή ανταλλαγή πυρών για δύο εικοσιτετράωρα. Στη διάρκεια της μάχης θα σκοτωθεί ο Γιώργος Γιαγάς, αλλά οι σύντροφοί του όταν θα πέσει το σκοτάδι θα διαφύγουν. Την επόμενη ημέρα οι διώκτες των Γιαγάδων θα μπουν στο χωριό, θα το πυρπολήσουν ολόκληρο και θα εκτελέσουν αρκετούς κατοίκους του, ανάμεσα στους οποίους τον ιερέα του χωριού, τον πρόεδρο της κοινότητας και την αδελφή των Γιαγάδων Δήμητρα. Την αμέσως επόμενη ημέρα και ενώ τα τρία αδέρφια εγκατέλειπαν κρυφά τη Σάμο, ένα απόσπασμα χωροφυλακής θα εισβάλει στο Μαραθόκαμπο προς αναζήτησή τους, θα βρουν την μητέρα τους, θα την οδηγήσουν σε ένα απόμερο

Ο Κώστας Γιαγάς το 1920

σημείο και αφού την λούσουν με πετρέλαιο θα την κάψουν ζωντανή. Αυτά τα ανατριχιαστικά γεγονότα σηματοδοτούν το τέλος του δεύτερου επεισοδίου των Γιαγαδικών.

τούμενους από τις φυλακές, θα εγκατασταθούν στο κτίριο της Νομαρχίας, το παλαιό Ηγεμονικό Μέγαρο. Αμέσως, θα εκδώσουν προκήρυξη με τα αιτήματα του «κινήματος», ενώ ταυτόχρονα θα διακόψουν κάθε τη-

Το κάψιμο της μάνας των Γιαγάδων, φανταστική απεικόνιση του 1932

Το τρίτο επεισόδιο των Γιαγαδικών το δεύτερο εξάμνη του 1922 ξεκινά ως μία τοπική αντίδραση των παγιομένων πλέον φιλοβασιλικών δυνάμεων της Σάμου στο κίνημα των Πλαστήρα-Γονατά. ΟΙ εξεγερμένοι θα επιτύχουν την κατάληψη ενός από τα δύο αστικά κέντρα του νησιού, του Καρλοβασιού. Όμως η παρουσία ενός θωρηκτού του στόλου στο Βαθύ δεν θα επιτρέψει στους εξεγερθέντες να ολοκληρώσουν το πολιτικό τους σχέδιο, την εισβολή στην πρωτεύουσα και την πλήρη στρατιωτική κατάληψη του νησιού. Επιπλέον, η δυσμενής γι' αυτούς έκβαση της μεγαλύτερης μάχης αυτού του επεισοδίου, της μάχης των Μυτιληνίων, θα οδηγήσει για άλλη μια φορά τους ηγέτες του κινήματος στη λύση της φυγής.

Τις πρώτες μέρες του Ιουνίου του 1925, μια ολιγάριθμη αρχικά ομάδα ένοπλων ανδρών θα ξεκινήσει από τον Μαραθόκαμπο, και θα εισβάλει στο Καρλόβασι, αστικό κέντρο της βορειοδυτικής Σάμου, όπου θα υποχρεώσει τον υπεύθυνο του Δημοσίου Ταμείου να της παραδώσει όσα χρήματα είχε στη διάθεσή του, εκδίδοντας απόδειξη στο όνομα της «Σαμιακής Δημοκρατίας»! Στη συνέχεια, τα χαράματα της 6ης Ιουνίου, οι ένοπλοι θα κατευθυνθούν προς το Βαθύ, την πρωτεύουσα του νησιού, με μια φάλαγγα αυτοκινήτων. Εκεί, αφού αφοπλίσουν τις αστυνομικές και στρατιωτικές αρχές και απελευθερώσουν όλους τους κρα-

λεγραφική επικοινωνία με την κυβέρνηση των Αθηνών. Παράλληλα, θα ειδοποιηθούν οι δημόσιοι υπάλληλοι της πρωτεύουσας να παρουσιασθούν ενώπιόν τους, και οι μεν Σάμιοι θα διαταχθούν να συνεχίσουν την εργασία τους, οι δε «ξένοι», μαζί με τις αστυνομικές και στρατιωτικές αρχές, θα απελαθούν από τη Σάμο. Το απόγευμα της ίδιας μέρας, οι αρχηγοί του κινήματος θα καλέσουν το λαό του Βαθιού σε δημόσιο συλλαλητήριο, όπου θα καταρτιστεί ψήφισμα, υπογεγραμμένο από τους πολίτες, το οποίο θα επιδοθεί στους προξένους της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ιταλίας. Ταυτόχρονα, θα διαταχθεί εντατική στρατολογία του εντόπιου πληθυσμού, η οποία θα καταλήξει στη συγκρότηση ενός πολυάριθμου ένοπλου σώματος.

Η κατοχή της Σάμου από τους τοπικούς ενόπλους, βέβαια, δεν θα διαρκέσει για πολύ. Την αυγή της 8ης Ιουνίου, η άφιξη ιδιαίτερα ισχυρών στρατιωτικών και ναυτικών δυνάμεων από την Αθήνα θα προκαλέσει τη διάλυση των δυνάμεων των «κινήματιών» και θα οδηγήσει τους μεν αρχηγούς τους στη λύση της φυγής, τους δε οπαδούς τους στη στρατιωτική δικαιοσύνη.

Το συγκεκριμένο συμβάν αποτελεί αναμφισβήτητη την πιο δυναμική κατάληξη μιας σειράς επεισοδίων βίαιης κινητοποίησης, που έλαβαν χώρα στη Σάμο τα πρώτα χρόνια μετά την ενσωμάτωσή της στο ελληνικό κράτος, και τα οποία έχουν μείνει γνωστά ως Γιαγαδι-

κά, από το επίθετο των τεσσάρων αδελφών Γιαγά που θεωρούνται ως αρχηγοί τους. Εντούτοις, παρά τη σημασία που καταλαμβάνουν ακόμα και σήμερα τα Γιαγαδικά στη λαϊκή μνήμη της Σάμου, μάλλον δεν ισχύει το ίδιο για την επίσημη ιστοριογραφία, τόσο την εθνική όσο και την τοπική. Με δεδομένο μάλιστα τον αποσχιστικό χαρακτήρα που έλαβαν εν τέλει τα εν λόγω κινήματα, η δράση των φορέων τους θα ενταχθεί από νωρίς στις «σιωπές» του εθνικού αφηγήματος ή, αλλιώς, στις «αμνησίες» του ελληνικού εθνικισμού.

Στόχος αυτής της μελέτης δεν είναι, βέβαια, να αποκαταστήσει την (όποια) ιστορική «αλήθεια» ούτε να συμπληρώσει τις μάλλον αποσπασματικές γνώσεις μας πάνω στην πρόσφατη ιστορία μιας νησιωτικής επαρχίας του ελλαδικού χώρου - όσο κι αν αυτά δεν είναι διόλου άνευ σημασίας. Αντιμετωπίζοντας τη μεσοπολεμική Σάμο και τις μορφές βίαιης κινητοποίησης που λαμβάνουν χώρα στο εσωτερικό της ως μια εξαιρετική περιπτώσιολογική μελέτη, η μελέτη διακατέχεται από ορισμένες γνωστικές μέριμνες μεγαλύτερου θεωρητικού εύρους, οι οποίες *grosso modo* μπορούν να συνοψιστούν στα εξής δύο ερευνητικά ερωτήματα: πρώτον, ποιοι είναι εκείνοι οι κοινωνικοί μηχανισμοί που επιτρέπουν τη μετατροπή μιας μάλλον «ατομικής» και, εν τέλει, «ιδιοτελούς» μορφής ανταρσίας σε συλλογικό ένοπλο κίνημα - τη μετατροπή, με άλλα λόγια, του «λυστή» σε «αντάρτη»; Και, δεύτερον, με ποιο τρόπο μια μορφή κοινωνικής ανταρσίας που προσεγγίζει τον ιδεότυπο της πρωτόγονης ή αρχαϊκής επανάστασης (σύμφωνα με την ορολογία που εισήγαγε ο Eric Hobsbawm) μπορεί να μετασχηματιστεί σε περισσότερο νεωτερικές μορφές κοινωνικής διαμαρτυρίας;

Προκειμένου να διερευνηθεί το πρώτο ερώτημα, επιχειρείται καταρχάς μια συγκριτική κοινωνιολογική διερεύνηση των μηχανισμών της κοινωνικο-πολιτικής κινητοποίησης. Μέσω της αντιπαραβολής μεταξύ τους των τεσσάρων ένοπλων κινήματων που εκδηλώθηκαν στη Σάμο από το 1914 έως το 1925, υπό την ηγεσία των αδελφών Γιαγά, διαφαίνεται τόσο ο ρόλος που διαδραμάτισαν αρχικά παραδοσιακές κοινωνικές δομές, όπως η συγγένεια και η εντοπιότητα, στη βίαιη κινητοποίηση όσο και η σταδιακή αποδέσμευση της τελευταίας από τις πρώτες, όσο περνούν τα χρόνια. Αυτή η αποδέσμευση, οφείλεται στη σταδιακή υιοθέτηση από τους φορείς των ένοπλων κινήματων ορισμένων κοινωνικών πρακτικών νεωτερικού τύπου, με σημαντικότερη την εκ μέρους τους άρθρωση ενός, έστω και πρωτόλειου, πολιτικού λόγου προκειμένου να κινητοποιήσουν περισσότερους οπαδούς. Όπως διαφαίνεται μάλιστα από την ανασυγκρότηση αυτού του λόγου, το βασικό χαρακτηριστικό του είναι ο διαφορούμενος και συχνά λογικά αντινομικός χαρακτήρας του, καθώς από πολύ νωρίς οι φορείς των κινήματων θα εκφράσουν ένα αυτονομιστικό πολιτικό πρόταγμα, το οποίο όμως στη συνέχεια θα συντεθεί με την προερχόμενη από την ηπειρωτική Ελλάδα ιδεολογία του κων-

σταντινισμού σε ένα ιδιότυπο ιδεολογικό αμάλγαμα. Οι εν λόγω εσωτερικές αντινομίες του πολιτικού λόγου των Γιαγαδικών, βεβαίως, δεν οφείλονται στη λογική ανεπάρκεια των φορέων του αλλά αντανakλούν τις αντικειμενικές αντιφάσεις που εντοπίζονται στη σύνθεση και τη στελέχωση των κινήματων, με άλλα λόγια τους διαφορετικούς ιδεολογικούς προσανατολισμούς των επιμέρους κοινωνικο-πολιτικών συνιστωσών που τα συγκρότησαν.

Από την άλλη πλευρά, προκειμένου να διερευνηθεί το δεύτερο θεωρητικό ερώτημα, στη συνέχεια της μελέτης διερευνάται ο τρόπος με τον οποίο η βίαιη κινητοποίηση που εκδηλώθηκε στη Σάμο κατά τις δεκαετίες του 1910 και του 1920 μετασχηματίστηκε κατά τα αμέσως επόμενα χρόνια σε περισσότερο νεωτερικές μορφές κοινωνικής διαμαρτυρίας. Αφού περιγραφεί εν συντομία η ανάδυση του εργατικού, αρχικά, και κομμουνιστικού, στη συνέχεια, κινήματος στη Σάμο κατά τον Μεσοπόλεμο, η έμφαση δίνεται, σε μια πρώτη φάση, στην προσωπική ιστορία του Γιάννη Γιαγά, του πρωτότοκου και «αρχηγού» εν τέλει των ένοπλων κινήματων των προηγούμενων χρόνων, ο οποίος, όπως καταδεικνύει η ιστορική έρευνα, προσχώρησε από πολύ νωρίς στην κομμουνιστική οργάνωση της Σάμου και επηρέασε με τη δράση του την πορεία της. Ως αποκορύφωμα της ένταξης του Γιάννη Γιαγά στο τοπικό κομμουνιστικό κίνημα, μπορεί να θεωρηθεί η υποψηφιότητά του στις βουλευτικές εκλογές της 5ης Μαρτίου 1933 με τον συνδυασμό των κομμουνιστών.

Στη συνέχεια, η οπτική μετατοπίζεται από την προσωπική ιστορία του Γιάννη Γιαγά σε αυτή των περισσότερων ανώνυμων οπαδών των Γιαγαδικών. Αντιπαραβάλλοντας τα χωριά της Σάμου που είχαν αποτελέσει πηγές στρατολόγησης ενόπλων κατά την εκδήλωση των Γιαγαδικών με όσα αποτέλεσαν στη συνέχεια εκλογικά φέουδα της Αριστεράς μετά τη συγκρότηση της τοπικής Κομμουνιστικής Οργάνωσης, το 1932, διαφαίνεται όχι μόνο η σχέση συνέχειας που τα χαρακτηρίζει αλλά και το γεγονός ότι η οργάνωση και στελέχωση του τοπικού κομμουνιστικού μηχανισμού σε αυτά τα χωριά βασίστηκε σε ανθρώπους και συγγενειακά δίκτυα που είχαν διαδραματίσει προηγουμένως σημαντικό ρόλο κατά την εκδήλωση της βίαιης κινητοποίησης. Έτσι, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στην περίπτωση της μεσοπολεμικής Σάμου η εμπειρία της συμμετοχής σε μορφές βίαιης κινητοποίησης προνεωτερικού εν τέλει τύπου λειτούργησε θετικά προς την κατεύθυνση της πολιτικοποίησης και της κοινωνικής ριζοσπαστικοποίησης ενός σημαντικού μέρους του εντόπιου πληθυσμού.

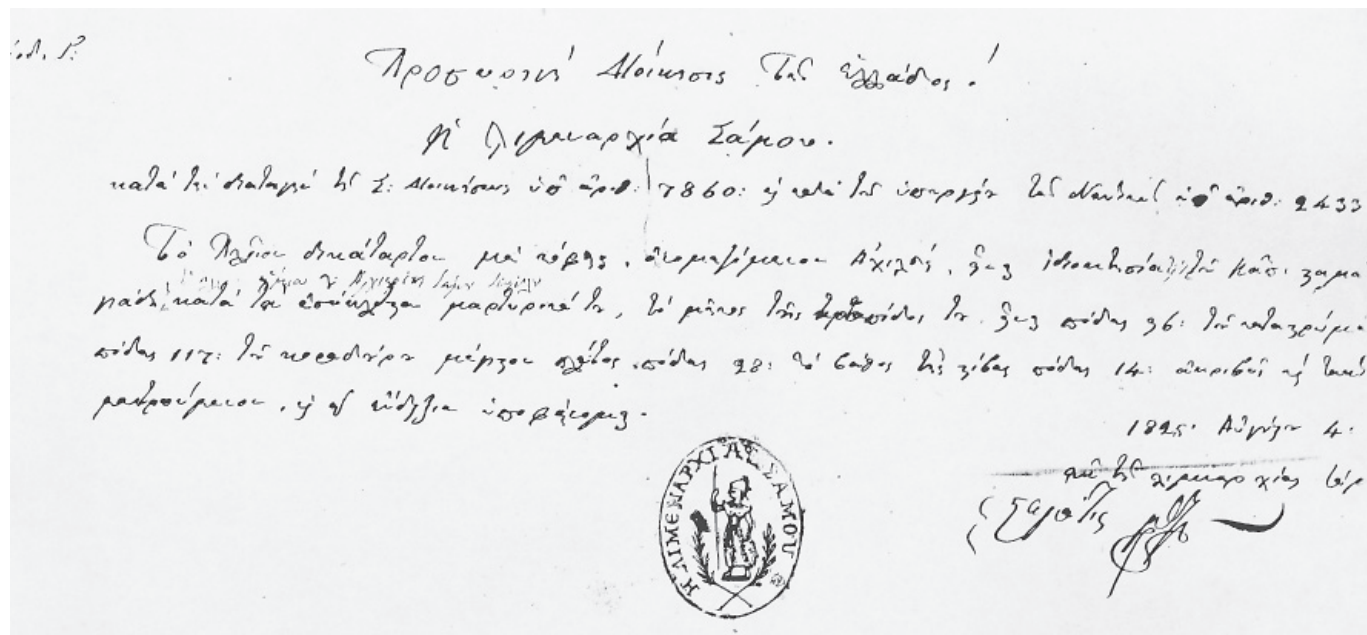

Μανόλης Α. Βουρλιώτης

Το ναυτικό του Μαραθοκάμπου, 1730-1830

Ο Μαραθόκαμπος ιδρύθηκε το δεύτερο μισό του 16ου αιώνα στην πλαγιά του Φτεριά, μισή ώρα μακριά από τη θάλασσα σε υψόμετρο 250 μέτρων, όπως άλλωστε και όλοι οι οικισμοί του νησιού. Τους δυο πρώτους αιώνες οι κάτοικοι ασχολούνταν αποκλειστικά με

ναυτικούς ξεχώρισαν οι Μαραθοκαμπίτες για την δεξιότητά τους και την τόλμη τους. Αναφέρεται ο Ιωάννης Δεληγιάννης, ο οποίος με μια βάρκα ενάμισι τόνου ταξίδευσε από τη Σάμο στην Προποντίδα, επίσης ο Γεώργιος Δουδούνας που με μια μικρή βάρκα πήγε

Το δίπλωμα του πλοίου Αχιλλεύς του καπετάν Σταμάτη το 1825

τη γεωργία, από τις αρχές όμως του 18ου αιώνα με την αύξηση του πληθυσμού και την επέκταση κατοίκων σε κοντινά και παραλιακά μέρη, άρχισαν να έρχονται σε επαφή με τη θάλασσα. Οι περιστάσεις είχαν αλλάξει στην Οθωμανική Αυτοκρατορία μετά τις συνθήκες του Κάρλοβιτς το 1699 και του Πασάροβιτς το 1718, οι οποίες ενίσχυσαν το εμπόριο και τη ναυτιλία.

Ο Μαραθόκαμπος αναφέρεται ως το πρώτο μέρος στη Σάμο που ναυπηγήθηκε πλοίο στα νεότερα χρόνια. Σ' αυτό συντέλεσαν το άγονο έδαφος και η ανάγκη να στραφούν οι κάτοικοι σε άλλες μορφές εξεύρεσης πόρων πέρα από τη γεωργία, καθώς και το ότι τα κοντινά δάση παρείχαν την πρώτη ύλη για ναυπήγηση. Ο Επαμεινώνδας Σταματιάδης αναγράφει ότι γύρω στα 1730 ένας Μαραθοκαμπίτης, ο Αλέξιος Ράπτης έφερε ναυπηγούς από την Πάτμο και ναυπήγησε ένα μαρτίγο, με το οποίο ταξίδεψε μέχρι την Κωνσταντινούπολη και άλλα μέρη της Αυτοκρατορίας.

Αργότερα, στα 1770 με 1774, ήρθαν στο νησί μαστόροι από τις Βοιές της Λακωνίας και από τις Σπέτσες και ναυπήγησαν πλοία με τα οποία οι Σαμιώτες ταξίδευαν στη Ρωσία και την Ευρώπη κερδίζοντας μεγάλα ποσά από το θαλάσσιο εμπόριο. Έτσι στο τέλος του 18ου αιώνα συγκροτήθηκε στο νησί ένας αξιόλογος εμπορικός στόλος που ωφέλησε το νησί. Από τους

από την Ύδρα στην πατρίδα του, επειδή λαχτάρησε να φάει σταφύλια της πατρίδας του. Ο Δημήτριος Γιαουντής φόρτωσε ένα μικρό πλοίο με μήλα και πήγε στην Αίγυπτο όπου τα πούλησε με μεγάλο κέρδος.

Η οθωμανική κυβέρνηση έπαιρνε μερικούς ναύτες από το Μαραθόκαμπο και τους χρησιμοποιούσε στην υπηρεσία του στόλου της. Αυτοί λέγονταν σεφερλήδες και όταν έκαναν την υπηρεσία τους και επέστρεφαν στα σπίτια τους, τους τιμούσαν σαν βασιλικούς υπηρέτες και τους απαλλάσσαν από φόρους και αγγαρείες, γιατί έκαναν το σεφέρι. Έχει δημοσιευθεί ένα συμφωνητικό της 6ης Μαρτίου 1796 με το οποίο δύο ναυτικοί υπόσχονται να πάνε για σεφερλήδες με αμοιβή 115 γρόσια. Οι ναυτικοί στο Μαραθόκαμπο έχουν αποκτήσει χρήματα και αποτελούν ιδιαίτερη κοινωνική τάξη. Όταν τελείωσε στον Όρμο στις 16 Δεκεμβρίου 1772 ο ναός τους προστάτη τους Αγίου Νικολάου, στην επιγραφή αναγράφηκε ότι η εκκλησία χτίστηκε με έξοδα του χωριού και των караβοкурайών.

Στις αρχές του 19ου αιώνα το σαμιώτικο ναυτικό γνωρίζει μεγάλη ακμή, ιδιαίτερα την περίοδο 1806 με 1810 του ναυτικού αποκλεισμού, επειδή τα πλοία που τον παραβίαζαν αποκτούσαν τεράστια κέρδη. Μετά την οριστική ήττα του Ναπολέοντα όμως το 1815 αρχίζει κρίση. Ο πιο γνωστός Μαραθοκαμπίτης ναυτικός

Επι- τροπ. Αριθ- μός	Όνομα Πλοίαρχου	Όνομα του πλοίου	Τόνοι	Αρ. του πλοίου	Είδος του πλοίου
11	Θεόδωρος Λεοντή	Η Τύχη	6	1	Τζερνίκι
12	Ιωάννης Ματάου	Η Αγία Παρασκευή	5	2	Τζερνίκι
13	Κωνσταντίνος Κοντραφούρης	Ο Άγιος Αθανάσιος	10	3	Σακολέβα
14	Γεώργιος Μαρίνος	Η Αγία Παρασκευή	11	4	Σακολέβα
15	Ζαχαρίας παπά Λεβέντης	Ο Άγιος Αθανάσιος	4	5	Τζερνίκι
16	Παναγιώτης Παράσχου	Η Αγία Παρασκευή	6	6	Τζερνίκι
17	Ηλίας Παναγιώτου	Η Τρυγών	4	7	Σακολέβα
30	Παράσχος Στεφανή	Ο Άγιος Αντώνιος	3 ½	8	Τζερνίκι
31	Πολυχρόνης Τζαμπουνιάρης	Ο Λεωνίκος	6	11	Τζερνίκι
32	Αθανάσιος Τριανταφυλλοπούλου	Ο Θεμιστοκλής	6	9	Τζερνίκι
33	Παναγιώτης Τζοπανάς	Η Περιστέρα	4	10	Τζερνίκι
43	Χ΄ Κωνσταντής Καριότογλους	Η Λεωνίς	4 ½	12	Σακολέβα
44	Κυριακός Καμάκας	Η Αγία Παρασκευή	5	13	Τζερνίκι
50	Αλεξανδρής Καλαφάτη	Ο Άγιος Ιωάννης	5	17	Τζερνίκι
51	Ιωάννης Χ΄ Κωνσταντή	Η Παναγία	7	14	Φελούκα
52	Μανόλης Ζερπούνος	Ο Άγιος Αθανάσιος	4 ½	15	Τζερνίκι
54	Ιωάννης Κωσταντή Π΄ Χατζή	Ο Λεωνίδας	4	16	Σακολεβί
57	Θεοδόσιος Γιώργου	Η Τρυγών	4	18	Τζερνίκι
75	Κωσταντής Παράσχου	Ο Άγιος Παντελεήμων	1	19	Τζερνίκι
76	Θεοδωρής Κοντραφούρης	Ο Άγιος Νικόλαος	2	22	Τζερνίκι
81	Δημήτριος Κουζίκενας	Ο Ερμής	3	25	Τζερνίκι
83	Ιωάννης Σιμηριώτης	Ο Ερμής	6	26	Τζερνίκι
84	Σταμάτης Χ΄ Δημήτρη	Ο Άγιος Νικόλαος	4	28	Τζερνίκι
85	Κωνσταντής Τηνιακός	Ο Θεολόγος	4	23	Τζερνίκι
86	Κωνσταντής Χ΄ Γεωργίου	Ο Άγιος Νικόλαος	4	21	Σακολέβα
96	Νικόλαος Πατζαβούρης	Ο Αχιλλεύς	6 ½	29	Σακολεβίον
97	Σακελλάρης Γεώργη	Η Κλεοπάτρα	2 ½	31	Σακολεβί
98	Ιωάννης Κοκκίνου	Ο Λεωνίδας	2 ½	30	Τζερνίκι
100	Ν. Ευλάρας	Ο Άγιος Ιωάννης	3	27	Τζερνίκι
101	Κωνσταντής Χ΄ Μπαρμπέρη	Η Αγία Τριάς	2 ½	24	Τζερνίκι
102	Γεώργης Μανόλη Χ΄ Γεωργίου	Η Θεοτόκος	1 ½	20	Τζερνίκι
109	Μανουήλ Χ΄ Περάκη	Ο Άγιος Νικόλαος	3	32	Τζερνίκι
110	Γιάννης Καλαφάτη	Η Ταώς	4	34	Τζερνίκι
111	Ανδρέας Φραγκάκη	Ο Ερμής	1 ½	33	Τζερνίκι
112	Σακελλάρης Πατέρα	Ο Περικλής	2 ½	36	Τζερνίκι
113	Μυκές Μακρή Νικόλα	Ο Περικλής	½	35	Φελούκα
118	Δημήτριος Πιπεριά	Ο Ερμής	2 ½	37	Τζερνίκι
119	Ιωάννης Χ΄ Περάκη	Ο Ερμής	5	38	Τζερνίκι
124	Κωνσταντής Χ΄ Περάκης	Ο Ερμής	4 ½	39	Τζερνίκι
130	Ιωάννης Λέριος	Η Κλεοπάτρα	1 ½	40	Φελούκα
132	Ανδρέας Ιω. Κουνέλη	Η Αγία Παρασκευή	2 ½	42	Τζερνίκι
133	Κωσταντής Μπουρμπούλιας	Ο Ερμής	2	43	Τζερνίκι

134	Βασίλειος Μαρούσης	Ο Λεώνικος	1	44	Τζερνίκα
140	Κωνσταντίνος Κανακάρης	Ο Ερμής	1 ½	45	Σακολέβα
146	Αλεξανδρής Νικολαρούδης	Η Αλαμάνα	8	46	Σακολέβα
148	Νικολής Διαμαντάκη	Η Λεονίκη	3 ½	47	Τζερνίκα
156	Μανόλης Γογγύλη	Ο Αριστείδης	2 ½	48	Τζερνίκα
157	Νικίτας Κοντραφούρης	Ο Λεωνίδας	1 ½	49	Τζερνίκα
231	Γεώργιος Μπιληπά	Η Παναγία	7	49	Φελούκα
232	Σταμάτης Χ' Δημήτρη	Ο άγιος Νικόλαος	4	28	Τζερνίκα
233	Αθανάσιος Τριανταφύλλου	Ο Θεμιστοκλής	6	9	Σακολέβα
237	Τζανής Τζεσμελής	Ο Άγιος Νικόλαος	10	49	Σακολέβα
238	Κυριάκος Καμάκας	Η Αγία Παρασκευή	5	13	Τζερνίκα
239	Ζαχαρίας Παπά Λεβέντη	Ο Άγιος Αθανάσιος	4	5	Τζερνίκα
246	Μανόλης Καρακατζάνης	Ο Ερμής	7	51	Τζερνίκα
247	Δημήτριος Χ' Γεωργίου	Ο Ερμής	2	52	Σκάφη
263	Ιωάννης Ματαούς	Η Αγία Παρασκευή	5	2	Τζερνίκα
268	Παναγιώτης Κουνέλη	Η Κλεοπάτρα	1 ½	53	Τζερνίκα
273	Πολυχρόνης Τζαμπουνιάρης	Ο Λεώνικος	6	11	Σακολέβα
275	Γιάννης Καλαφάτη	Η Ταώς	4	34	Τζερνίκα
276	Πέτρος Σκορπίδης	Η Αγία Παρασκευή	2	41	Τζερνίκα

είναι αναμφίβολα ο καπετάν Σταμάτης Γεωργιάδης (1791-1861). Λίγο πριν το 1810 δούλεψε στο καράβι του φημισμένου θαλασσοπόρου Νικόλαου Κεφάλα και έγινε δευτερος καπετάνιος. Μετά δούλεψε σε αγγλικό καράβι και ταξίδεψε μέχρι τη νότιο Αμερική και έτσι κατόρθωσε σε λόγο χρονικό διάστημα να αποκτήσει αξιόλογη περιουσία.

Με την έκρηξη της επανάστασης στο Μαραθόκαμπο λίγες μέρες μετά τις 8 Μαΐου 1821 το εμπορικό ναυτικό του χωριού μετατρέπεται σε πολεμικό και η προεπαναστατική εμπειρία στη θάλασσα μετατρέπει τους ναυτικούς σε εμπειροπόλεμους μαχητές. Ο καπετάν Σταμάτης διακρίθηκε στην πρώτη μεγάλη μάχη του αγώνα στις 5 Ιουλίου στον Κάβο Φονιά, όταν απέκρουσε απόβαση των οθωμανικών δυνάμεων. Ο Νικόλαος Σταματιάδης δημοσίευσε στοιχεία από 35 σαμιώτικα πολεμικά πλοία, τα δεκατρία ήταν μαραθοκαμπίτικα, τα εξής :

- 1). Μπρίκα Αχιλλέας του Σταμάτη Γεωργιάδη
- 2). Μαρτιγάνα του Μανόλη Χατζηγεωργίου
- 3). Μαρτίγος του Μανόλη Αγγελίνας
- 4). Τσερνίκα Στρίγγλα του Γιάννη Γιαγά
- 5). Τσερνίκα Σκορδούλα του Δημήτρη Αυτιά
- 6). Γολέτα Χαρίκεια του Κωνσταντίνου Παλπού
- 7). Τσερνίκα του Κωνσταντίνου Κοντραφούρη
- 8). Γαλιώτα του Ασλάνη Τσακαλοφά
- 9). Τράτα του Κωνσταντίνου Επιτρόπισσας
- 10). Τράτα του Ιωάννη Παράσχου
- 11). Τράτα του Ασλάνη Σαντορινιού
- 12). Τσερνίκα του Μανόλη Χατζή Ναλέτη
- 13). Τσερνίκα του Στεφανή Χράπη.

Σήμερα από αρχειακές πηγές δεν μπορούμε να υπολογίσουμε όλα τα πλοία του Μαραθοκάμπου της περιόδου της επανάστασης. Έχουν σωθεί στοιχεία για δύο μόνο πλοία, το μπρίκα Αχιλλέας του καπετάν Σταμάτη και του Σάμου Κυρίλλου, καθώς και του τσερνικιού Περιστέρα που ανήκε στον καπετάν Σταμάτη, το Σεβαστό Γιαγά, τον Διακογιώρη Μόνη και τον Παναγιώτη Παράσχου. Δημοσιεύονται από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, ενώ έχει διορθωθεί η ορθογραφία και η στίξη των πρωτοτύπων:

Περίοδο. Γ' Προσωρινή Διοίκησης της Ελλάδος
Η Λιμεναρχία Σάμου.

Κατά την διαταγήν της Σ. Διοικήσεως υπ' αρθ. 7860 και κατά του υπουργείου Ναυτικών υπ' αριθ. 2433.

Το πλοίον δικάταρτον με κόβαις, ονομαζόμενον Αχιλεύς, είναι ιδιοκτησία /το ημ/ του Καπ. Σταμάτη Γεωργιάδη /και το άλλον ήμισυ του Αρχιερέως Σάμου Κυρίλλου/, κατά τα εσώκλειστα μαρτυρικά του, το μήκος της τροπίδος του είναι πόδας 36, του καταστρώματος πόδας 117, του κοραδούρου μέγιστον πλάτος πόδας 28, το βάθος της στίβας πόδας 14, ακριβώς και τακτικώς μαρτυρούμενον, και εις ένδειξιν υποφαίνομαι.

1825 Αυγούστου 4

(Τ.Σ.) εκ της Λιμεναρχίας Σάμου
Σταμάτης Μέξης

Περί. Γ' Προσωρινή Διοίκησης της Ελλάδος
Αριθ. Γ' το Λιμεναρχίον Σάμου

Το πλοίον ονομαζόμενον Περιστέρα, είδος τζερνίκα κατά τα εσώκλειστα μαρτυρικά του είναι ιδιοκτησία

των κάτωθι ρηθέντων δηλαδή του Σταμάτη Γεωργιάδη, Σεβαστού Γιαγά, Διακογιώργη Μόνη, και Παναγιώτου Παράσχου, οίτινες κύριοι του αυτού πλοίου, το οποίον θέλει διοικεί ο κύριος Παναγιώτης Παράσχου, όστις λαμβάνει την άδειαν παρά του Λιμεναρχείου τούτου κατά την διαταγήν της Σεβαστής Διοικήσεως, είναι σπκώσσει την ελληνικήν εμπορικὴν σημαίαν εις διάστημα τριών μηνών, έως ότου να πάγη εις Ναύπλιον, όπου να λάβη παρά το Υπουργείον των Ναυτικών τα κύρια χαρτιά του, το μήκος της καρίνας του πλοίου πόδες 28, το μάκρος από άπάνω 33 1/2, το φάρδος 8, το βάθος 4, φέρουν δε τόννους 4, κοιλών 160 ακριβώς και τακτικώς μετρουμένων. Όθεν εις ένδειξιν δίδεται το παρόν ενσφράγιστον εις πίστωσιν.

ο Λιμενάρχης Σάμου
Εν Σάμω τη 27 Ιουλίου
(Τ.Σ.) Σταμάτης Μέξης
1825 Βαθύ

Το 1827 ο πόλεμος σταματάει και τον Ιανουάριο του επόμενου έτους φτάνει στην Ελλάδα ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας. Η νέα αυτή ειρηνική περίοδος είναι πλούσια σε αρχεία, τα οποία μας επιτρέπουν να εκτιμήσουμε καλύτερα το ναυτικό του Μαραθοκάμπου. Σε ένα κατάστιχο του 1829 καταγράφηκαν τα πλοία της Σάμου, δεν περιλαμβάνονται όλα, αλλά ένα μεγάλο μέρος. Σύμφωνα με αυτό υπήρχαν 61 πλοία της δημογεροντίας Μαραθοκάμπου, λίγα ανήκαν σε Κουμεώτες, όπως φαίνεται στον πίνακα:

Σύμφωνα με την απογραφή του Μαραθοκάμπου του 1828 υπήρχαν τότε 116 ναύτες και 26 επαγγελματίες δύτες, έναντι 102 γεωργών. Στο χωριό απογράφηκαν τέσσερις ναυπηγοί. Πρώτος ο Τζαννετής Σαντοριναίος που γεννήθηκε το 1768 από γονείς που είχαν έρθει από τη Σαντορίνη. Οι δύο άλλοι ήταν τα παιδιά του, ο Σταμάτης Τζαννετής (γεν. το 1788) και ο Βασίλειος Τζαννετής (γεν. το 1808). Τρίτος ο Δημήτρης Καμπούρης πάροικος από τον Τσεσμέ (γεν. το 1798) και ο τέταρτος πάροικος και αυτός από τον Τσεσμέ ο Χατζηκυριακός (γεν. το 1786). Η εξειδικευμένη δουλειά του ναυπηγού τον έκανε να μετακινείται όπου τον ζητούσαν, ένα φαινόμενο που διαπιστώνουμε σε όλη την Ελλάδα της περιόδου εκείνης.

Η απογραφή μας δίνει για πρώτη φορά την εικόνα του Όρμου, του λιμανιού του Μαραθοκάμπου. Εκεί βρίσκονταν 46 οικήματα, από τα οποία το ένα ήταν το τελωνείο και τα υπόλοιπα αποθήκες και μαγαζιά,

δύο ξενοδοχεία, δύο αλατοπωλεία, πέντε αρτοποιεία, πέντε σιτοπωλεία, δύο ρακοπωλεία και ένα σιδηρουργείο, ο πρόδρομος του μεταγενέστερου γυφταριού. Στον Όρμο οι μόνιμοι κάτοικοι ήταν εννέα, όσοι ασχολούνταν με τα ναυπηγεία ανεβοκατέβαιναν κάθε μέρα, αρκετά αργότερα εγκαταστάθηκαν μόνιμα στον

Δια τῶν παρόντων εσφραγιστῶν ἡ διακογιώργη Μόνη καὶ ὁ Σεβαστὸς Γιαγά καὶ ὁ Παναγιώτης Παράσχος, οἱ ὅτινες κύριοι τοῦ αὐτοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον θέλει διοικεῖ ὁ κύριος Παναγιώτης Παράσχος, ὁ ὅστις λαμβάνει τὴν ἀδειαν παρὰ τοῦ Λιμεναρχείου τούτου κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως, εἶναι σπκώσσει τὴν ἐλληνικὴν ἐμπορικὴν σημαίαν εἰς διάστημα τριῶν μηνῶν, ὥς ὅτου νὰ πάγῃ εἰς Ναύπλιον, ὅπου νὰ λάβῃ παρὰ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τὰ κύρια χαρτιά του, τὸ μήκος τῆς καρίνας τοῦ πλοίου πόδες 28, τὸ μάκρος ἀπὸ ἀπάνω 33 1/2, τὸ φάρδος 8, τὸ βάθος 4, φέρουν δὲ τόννους 4, κοιλῶν 160 ἀκριβῶς καὶ τακτικῶς μετρουμένων. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν δίδεται τὸ παρὸν ἐνσφραγιστὸν εἰς πίστωσιν.

ο Λιμενάρχης Σάμου
Εν Σάμω τη 27 Ιουλίου
(Τ.Σ.) Σταμάτης Μέξης
1825 Βαθύ

1827, Σάμος, 12:
ἐν Μαραθοκάμπῳ Σάμου.
Οἱ ἑξῆς ἄνθρωποι ἐν σφραγιστῶν...
"Ιωάννης Ζαγός
"Παναγιώτης Παράσχος"

Βεβαίωση ιδιοκτησίας πλοίου του Ιωάννη Τσαλαπατάνη το 1827

τόπο της δουλειά τους.

Στη σύντομη αναδρομή στα πρώτα εκατό χρόνια της ναυτικής ιστορίας του Μαραθοκάμπου, από τα πρώτα δειλά βήματα στις αρχές του 18ου αιώνα φτάνουμε στις αρχές του επόμενου αιώνα, όπου το χωριό αυτό έχει αποκτήσει όλα τα χαρακτηριστικά ενός ναυτικού κέντρου και θα συνεχίσει να λειτουργεί μέχρι τη δεκαετία του 1970. Η έρευνα συνεχίζεται για να αποκαλύψει με όλες τις λεπτομέρειες την πορεία αυτής της διαδρομής.

Βιβλιογραφία

Επαμεινώνδας Σταματιάδης, Σαμακά, Σάμος 1881-1889.

Νικόλαος Σταματιάδης, Σαμακά, Σάμος 1900.

Μανόλης Α. Βουρλιώτης, «Τα καποδιστριακά αρχεία ως πηγή για το εμπορικό ναυτικό των Ανατολικών Σποράδων», Πρακτικά Ε' Πανελλήνιας Συνάντησης Ναυτικών Μουσείων. Εμπορική Ναυτιλία-Πολεμικό Ναυτικό: Τα Ιστορικά Αρχεία. (Υπό δημοσίευση).

Μανόλης Α. Βουρλιώτης, «Η βιογραφία του καπετάν Σταμάτη», π. Φτεριάς, τχ. 22, (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2004), σ. 8-11.

Γενικά Αρχεία του Κράτους, (κεντρική υπηρεσία), αρχεία αγώνα, καποδιστριακά αρχεία.